

Peto knjigo, ki ima nekakšen sintetični pomen, poleg standardnih pregledov – slovarja narečnih izrazov, seznama pevk in pevcev – zaključuje vsebinsko kazalo pesmi, ki obsega vse knjige v tej zbirki. Tako še enkrat pridejo do izraza avtorjevi pogledi na ljudsko pesem, saj s samo vsebinsko razvrstitvijo razkriva razumevanje njihove vloge v življenju. Kot dodatek s povsem praktičnim pomenom zbirko zaključuje kazalo pesmi po začetnem verzu: delo se namreč z zapisi starih, marsikod že pozabljenih melodij od ljudi vrača k njim samim.

Pričujoča zbirka z gradivom, ki ga prinaša, ne širi le poznavanja pesemske podobe v slovenskem zamejstvu, temveč opozarja na bivanje Slovencev onkraj meje. Hkrati meje ali pa njihovo zanikanje postavlja pod vprašaj: prepoznavni naslov *Vsaka vas ima svoj glas* namreč izraža ljudsko videnje samobitnosti. V času, ko etnologija in antropologija v določanju svojih raziskovalnih polj na razdalji od človeka do naroda iščeta svoje obzorje, in v času, ki ta obzorja zavedno ali nezavedno širita čez mednarodne meje, ta rek poudarja pomen majhnih vaških skupnosti in tisto povezovalno in razločevalno moč, ki je odzvanjala tudi v pesmi. V ospredje postavlja tisti vidik iskanja kulture, ki ga danes z oznako identiteta, istovetnost, iščemo na vseh področjih bivanja in ustvarjanja, v svojem majhnem, neposrednem okolju pa ga morda velikokrat prezremo.

Marija Klobčar

Peter Macuh idr., *Drava nekoč in danes: Zemljepisne, zgodovinske in etnološke značilnosti sveta ob Dravi; splavarstvo in energetika*. Maribor: Založba Obzorja, 2000. 448 str.

Kakor je v uvodu zapisal Peter Macuh, je bil glavni namen knjige prikaz vplivov Drave na življenje ljudi v preteklosti, ko je bila Drava še nevarna in samosvoja reka, njene spremembe skozi čas, vse do danes, ko je ukročena z jezovi vodnih elektrarn.

Igor Žiberna se je analitično lotil poglavja 'Geografski oris slovenskega Podravja,' z opisi geoloških, geomorfoloških, podnebnih in hidrografskih značilnosti, opisi prsti, vegetacije, gospodarskih dejavnosti in razvoja gospodarstva in prebivalstva ob Dravi. Sašo Radovanovič nas v poglavju 'Svet ob reki Dravi' popelje skozi zgodovinski čas in umetnostnozgodovinske značilnosti Podravja z delom Koroške in posamičnih krajev ob reki Dravi.

V pogovorih s še živečimi splavarji in z natančnim pregledom že obstoječe literature o splavarjih je avtorica Maja Kanop v poglavjih 'Način življenja prebivalcev Podravja' in 'Drava – nekdanja plovna reka' skušala zaobjeti raznovrstnost, ki jo je prevoz lesa po Dravi kot osrednja gospodarska dejavnost vnašal v vsakdanje življenje. In sicer: zgodovinski pregled plovbe od prvih omemb v 13. stoletju pa do opustitve splavarstva v 20. stoletju, gradnjo šajk in splavov, organizacijo in potek plovbe, mitnine in pristaniške pristojbine, ovire in nesreče pri plovbi ter splavarske zavetnike, življenjske in delovne razmere splavarjev, njihove zasluge in samo življenje na splavih.

Prve zapise o plovbi po Dravi imamo že iz rimske dobe, v 18. stoletju pa se je z industrializacijo in povečano sečnjo gozdov razcvetela trgovina z lesom. V to dejavnost je bila tako ali drugače (ne)posredno vključena večina lokalnega prebivalstva v krajih ob Dravi, saj je šlo za v vseh pogledih najpomembnejšo gospodarsko panogo na tem območju. Po Dravi je sredi 19. stoletja plulo tudi do 800 šajk in do 1200 splavov. Pri

splavarjenju na Dravi gre za dvoje transportnih oblik – starejša in prva oblika so šajke, to so enostajnejša plovila, sledijo jim mlajši splavi. Razlika med njima je v načinu sestavljanja. Italijanski tesarji so dravske splavarje naučili vezati splave na nov način, ki je omogočil prevoz večjih količin lesa. Tako vezan splav se je imenoval taljanšek, širok je bil 5 do 6 m, dolg je bil do 33 m, na njem so prevažali do 120 m³ lesa.

Splavarska dejavnost je bila sezonska, začela se je marca in končala novembra, gre za čas, ko je bila Drava dovolj vodnata. Večina splavov je odplula iz Dravograda in Libelič, Vuzenice, Mute, Radelj, Vuhreda, Brezna, Ožbalt, Lovrenca, Fale, Ruš, Selnice, Brestanice in Maribora, ki je bil zadnja postaja, kjer so še sestavljali splave. Ti so večinoma pristajali na Ptuj, v Varaždinu, Dubravi, Barcsu, Moslavini, Osijeku in na Donavi, v Bugujevu, Vukovarju, Palanki, Čibru, Novem Sadu, Slankamnu in Beogradu. Splavarji so se ustavljali v flosarskih gostilnah, kjer so si običajno privoščili golaž, almohc in kruh, juho z nudličji in mesom, poleg je sodil tudi štefan vina.

Splavarji so se med letoma 1900 in 1941 uveljavili kot posebna socialna skupina slovenskega delavstva, izoblikovali so poseben način življenja, saj so bili popotniki, ki so s svojih poti poleg zaslužka prinašali še vtise in navade iz drugih krajev. Mnogi izmed njih so prav zaradi tega veljali za razgledane in seznanjene z aktualnimi dogodki. Zaradi izkoriščanja lesnih trgovcev in podjetij so leta 1928 ustanovili organizacijo zgornjedravske in spodnjedravske splavarjev, ki je organizirala tudi stavke za večje plačilo, do leta 1941 pa je delovala tudi splavarska zadruga.

Zaslužek za vožnje, rajže in sestavo splavov je bil dober, sploh v primerjavi z delavci v drugih dejavnostih. Splavarjem je omogočal nakup lastne zemlje ali hiše. Seveda pa je ta poklic hkrati na vsaki poti prinašal visoko tveganje zaradi nevarnih čeri in skal. Pred zgraditvijo hidroelektrarn je bila namreč Drava deroča reka, kar si je danes že kar težko predstavljati. Za varne vožnje so se splavarji obračali na zavetnike, na sv. Miklavža, sv. Janeza Nepomuka in na Mater božjo.

S hitro modernizacijo, deagrarizacijo in urbanizacijo so v 50. letih prejšnjega stoletja tradicionalno splavarjenje nadomestili novi načini transporta lesa, Dravin vodotok pa je postal značilen predvsem po številnih hidroelektrarnah. Splavarji so tako rekoč čez noč postali odveč, njihova poklic in opravilo, ki sta nekoč zaznamovala življenje množice ljudi, pa kmalu pozabljena.

Ivan Verboten in Peter Macuh sta avtorja poglavja 'Splavarstvo na Dravi in Donavi'. Podrobno nas seznanita z opisi nalog vseh članov moštva na flosu, ki je imel šest vesel (lemezov) in prav toliko splavarjev, z naslednjimi nazivi: flosar začetnik, flosar zadnjak, flosar prednjak, flosar ravnjak (nadfarer), flosar karmoniš (kapitan), flosar – vodja skupine, transporta (vicegospodar) in flosarski gospodar (obrtnik). Karmoniš je bil ponavadi starejši in zelo izkušen splavar, ki je zelo dobro poznal reko in njene pasti. Na pot je skupaj izplulo od dva do šest splavov. Vsaka skupina je imela s seboj tudi ranco – majhen čoln, s katerim so si pomagali pri morebitnih nesrečah.

V nadaljevanju sledijo prispevki učencev OŠ Brezno, ki so pod mentorstvom učiteljice Silve Pečar Banjanovič v pogovorih s svojimi dedki in ostalimi še živečimi splavarji preprosto, a simpatično predstavili flosarstvo na Dravi in Donavi. Silva Pečar Banjanovič, navdušena zbirateljica ljudskega blaga, je tudi avtorica prispevka 'Zgodbe s pridihom zgodovine'. Tone Partljič je v poglavju 'Drava kot motiv v nekaterih slovenskih literarnih delih' »bolj ljubiteljsko kot strokovno«, kakor je sam zapisal, posvetil pozornost nekaterim pesnikom in pisateljem slovenskega rodu, ki jih je navdihovala Drava. Zinka Zorko se je lotila opisa koroških in štajerskih govorov med Dravogradom in Mariborom, Mira Krajnc pa splavarskega izrazja v vuzeniškem govoru.

V zadnjem delu knjige Ivan Verboten in Peter Macuh predstavita še dejavnosti s področja turizma. Sestavljanje splava in splavarjenje (rancarija) je vsakoletna mariborska turistična prireditev, ki obuja spomin na nekdanje splavarje.

Knjigo zaključijo Marjan Šmon s prispevkom 'Drava, vir električne energije', z opisi elektrarn na Dravi in njenim energetskim izkoriščanjem.

Knjiga želi na trenutke povedati in zaobjeti preveč snovi, pretirana ambicioznost pa gre na škodo posamičnih poglavij. Hiter preskok iz ene v drugo, povsem drugačno tematiko lahko bralca na trenutke zmede in preseneti. Pri branju knjige me je večkrat zmotila neurejena razporeditev strokovnih in ljubiteljskih prispevkov. Ob že v naslovu napovedani celoviti predstavitvi Drave bralec pričakuje tudi oris zanimivega rastlinskega in živalskega sveta ob reki Dravi, toda ta v knjigi ni omenjen. Dravski splavarji žal še vedno nimajo bogate monografije, kakršna je monografija *Savinjski splavarji* Angelosa Baša. Imamo krajše in fragmentarne raziskave; v tem okviru je pomemben prispevek Maje Kanop, ki bi ji bilo vredno v knjigi dodeliti več prostora.

Boža Grafenauer Bratož

Rajko Muršič, *Trate vaše in naše mladosti: Zgodba o mladinskem in rock klubu 1-2*. Ceršak: Subkulturni azil, 2000. 600 str., 33 str. črno-belih prilog: fotografij, razglednic, bakrorezov, plakatov, besedil pesmi in kopij uradnih dokumentov, Summary.

V knjigah, ki temeljita na empirični raziskavi in ki je bila hkrati doktorska disertacija (*Dinamika medkulturnega stika: Odnos med rokovsko podkulturo in lokalno kulturo na Tratah v Slovenskih goricah*. Ljubljana, 1997), se avtor loteva »pisanja posebne oblike krajevne etnografske monografije, primerjalne etnološke razprave in analize različnih načinov rabe glasb v drugi polovici dvajsetega stoletja, ni pa se izogibal tudi nekaterim previdnim antropološkim posplošitvam in širšim politično zgodovinskim podukom celotne zgodbe« (str. 20). Kljub opazovanju procesa, skozi katerega si skupina ljudi izbojuje in vzdržuje svoj avtonomni družbeni prostor in si prizadeva za širše družbeno priznavanje pravice biti samosvoj, pa knjigi hkrati celovito in gostobesedno opisujeta podobo kraja in ljudi. Pravzaprav sta knjigi nadaljevanje Muršičeve druge knjige *Center za dehumanizacijo: Etnološki oris rock skupine* (Pesnica, Frontier, ZKO Pesnica, 1995). Jedro obeh knjig predstavlja gradivo, ki se navezuje na samo vas Trate in njen klub ter širše območje raziskave s poudarkom na rokovskem dogajanju na območju med Ceršakom in Apačami.

Pri predstavitvi in pojasnjevanju tega dogajanja je geografsko, zgodovinsko in demografsko podrobno opisal podobo omenjenega območja, največji del knjig pa temelji na ustnih virih, s pomočjo katerih opisuje glasbeno življenje na vasi in tratenske pankerje in pankerice osemdesetih let ter takratno klubsko dogajanje na vasi. Svojih virov večinoma ne navaja, razen, kjer je to bistvenega pomena za razumevanje konteksta. Drugače je z izjavami, ki so jih med aktivnim delovanjem dajale aktivno vpletene osebe z javno funkcijo. Navajanju imen se avtor izogne pri kočljivejših osebnih zadevah in tam, kjer so sogovorniki in sogovornice želeli ostati anonimni. Avtor se je ob poslušanju sogovornikov in sogovornic skušal izogniti nekaterim pastem, npr., da se ni slepil z luščenjem kakršnihkoli »čistih« objektivnih dejstev, zbranih na podlagi pripovedi pripovedovalcev